

Ивайло Иванов

Бродник

Малко село беше Лесков дол – като се провикне Мехмед кехая от единия край, гласа му се чуваше чак до другия. През тоя, сгушен в полите на Сакар планина край, рядко минаваха другоселци. Единственият другоселец, който се мяркаше насам десетина пъти в годината, беше самият Мехмед кехая. Всъщност, той не беше никакъв кехая, а най-обикновен пройдоха, дето като млад бил служил в някакъв конак, а после хукнал да скитосва по прашните пътища на Империята и да разнася новини от Стамбул до Русчук и обратно. Бил ходил и по Влашко, стигал бил чак до Моравия – поне така бе казал веднъж в кръчмата на Митю между две ракии, дето го бяха черпили лесковдолци за хаберите.

Най-голямата къща в селото беше на поп Захари – на два ката, с червен покрив от цариградски керемиди. Другите къщи в Лесков дол всички бяха все на по един кат и покривите им бяха от речни камъни. Хубава бе и тая на Найден Янкин – но не толкова заради богатство, а защото невястата му – стрина Пенка – беше голяма въртокъщница. Дворът винаги беше пометен, стените – варосани, а на коловете на плета винаги бяха наредени писани грънци. Лесков дол не беше от богатите села, имаше само една кръчма – тая на Митю. Но и само тя стигаше на лесковдолци. Пък и Митю правеше най-доброто вино по тоя край.

Къщата на Дели Петко беше към края на селото – той не беше сиромас, но не беше и имотен – имаше само една нива, е – големичка, но само една. Дели Петко миналата година си беше довел булка от Тракия – Богдана. Бяха се залюбили, докато бил на гурбет, и лани баща ѝ най-сетне му я даде. Мъчно стана тая работа, защото Дели Петко беше сирак, без наследство, дето откак се помнеше, все е бил нечий ратай. Тая къща си я беше построил самичък със спастрени от първия гурбет пари, а нивата бе купил от попа Захари с парите от друг гурбет. Изобщо – ако за някого от лесковдолци можеше да се каже, че от нищо нещо е съградил, това беше само Дели Петко. Широк беше делипетковия двор и застлан с речни плочи. Самата къща не беше голяма, но ѝ личеше, че е правена с мерак. Ред камъни, ред кирпич – като на някой майстор – дюлгерин. Покривът беше висок, а кепенците – резбовани, пак негова работа.

Та такмо в тая, делипетковата къща започна нашата история. Тоя ден беше неделя. Жътвата току беше започнала. У Дели Петкови имаше голямо събитие. На Станчо – първата им рожба, който сега караше десетия си месец, беше покарало първото зъбче. По обичая невястата Богдана, трябваше да раздава игли на съседките с мъжки рожби. Пак по обичая – те трябваше да благославят: да станели като игли здрави зъбките на момченцето.

Само че тоя път нямаше ни раздаване на игли, ни благословии. Първото зъбче на Станчо покара не отдолу, както у всички младенци, а отгоре. А голяма радост им беше Станчо – мъжко дете, първа рожба, че и бе роден в събота. Дели Петко дълго умува над случилото се, седнал до жена си на миндера срещу люлката на малкия, като навъсено сучеше черните си мустаци.

– На лошо е! – отсече накрая бащата.

Излезе навън. Хвърли крив поглед към къщи и пое към кръчмата на Митю, мрачно нареждайки под носа си люти попържи по изчадията рогати на пъкля. Тая заран той и Богдана, булка Дели Петковица, бяха ходили на църква, а по пладне Опашатият, анатема му, вече си бе свършил работата!...

В кръчмата всички се насъбраха около него, като научиха новината. Заразказваха се срашни истории за такива хора – как след смъртта си се превръщали в таласъми и караконджули – същите, дето по Мръсници яхат замръкналите навън пътници. Всички бяха единомушни, че в тая работа със зъбчето на Станчо, има пръст Нечестивият. Самият Митю – кръчмарят, на когото много се нравеше да слуша такива приказки, изкара от бездънната си изба една голяма писана бъклица и седна сред подпийналата мъжка компания, щедро наливайки на всеки, който вземеше думата. Най-често това беше Мехмед кехая, защото много бил ходил, много бил видял и имал много за разправяне.

До мръкнало цял Лесков дол шушукаше, че Дели Петков Станчо бил урочасан от Рогатия. Новини от такава важност се разпространяваха свектавично из селото. Дори и без Мехмед кехая да беше бил тъпана – той остана да спи под една от масите в кръчмата, доста прекалил със забранените му от вярата питиета.

На другата сутрин, още преди да тръгнат към нивата, у Дели Петкови довтаса поп Захари и обходи цялата къща с кандилницата в една ръка и кръста с китката чимшир – в другата. Ръси и пя, пя и ръси, че да изгони всичката направена нечиста лошотия от праведния дом. След него с менчето светена вода подтичваше попадията – баба Сийка, която при изпълняването на такива важни задължения, сякаш изведнъж забравяше за и тлъстината си, и за петдесетте си лазарника и добиваше сръчност на девойче.

След тях се заредиха съседки от махалата – всяка да види Станчо и да даде някакви съвети на Дели Петковица. Една й казваше да пусне

щипка сол в огнището и да прокълне магията, друга – да изкъпе момчето със светена вода... Богдана ги слушаше преbledняла и напласена, без да спира да се кръсти и да повтаря: „Богородице, дево!“

Тя така и не отида на нивата. Мъжът ѝ я остави да слуша наставленията на женорята от селото – все някоя щеше да каже нещо, дето да им е от полза.

Стогодишната баба Геноева – билиарката, дойде чак след пладне. Тя живееше в една колиба далеч от селото и новината за Станчо навярно бе стигнала до нея доста по-късно.

Тя тежко пристъпи прага, подпирайки се на дебелия си, дрянова тояга. После уморено седна на миндера до люлката.

– Верно ли, ма, булка Петков'це?

Богдана отчаяно въздъхна:

– Верно, бабо... Урочасаха ми детето...

И нищо повече не можа да каже. Зарови лице в престилката си и захлипа. Забрадката ѝ се свлече на пръстения под и красивите ѝ, черни плитки се заизвиха немирно като смокове-сейбии по раменете ѝ.

Старата се наведе над люлката. Главицата на малкия се извърна към нея. Бебето се засмя лъчезарно и забърбори нещо на она език, дето само младенците и ангелите го разбират. При това съвсем ясно се видя покаралото му горно зъбче.

С възловатата си ръка Геноева помилва Станчо по едва наболата черна косица. „Да-а-а...“ – продума на себе си старата и вдигна очи към Богдана:

– Е, надумаха ли ти за лошотии?

Богдана кимна. Цялото ѝ лице беше мокро от сълзи.

Старата тихо се засмя с глас на трошачи се, сухи съчки. Не, тя не разбираше кой знае колко много от уроки и магия. Баба Геноева бе само една знахарка, която сутрин, преди да падне росата, сбираше из гората миризми, старо биле, вратика и други, незнайни цветове, треви и билки, с които цереше хора и животни. Тя беше само билиарка, а не истинска магьосница, но определено познаваше за магиите доста повече, отколкото другите лесковдолци, та дори повече и от самия поп Захари.

– Изобщо не ги слушай! – твърдо каза старата и пак се засмя.

Богдана нищо не отвърна.

– Никога не бях виждала такова нещо – поклати Геноева глава – никога! Ама едно знам – дарба има това дете, ей – дарба!

Богдана изведнъж притихна и се заслуша.

– От по-стари от мене люде съм чувала – продължи сериозно

Геновева – че туй е или от болест, или от дарба. На болнавите младенци покарват така зъбите. Туй са слабовати деца, дето не са сукали до време, като платно бледи, челото им много напред изпъквало, а нозете им криви ставали. Белязани се такива. Ама не ти е болнав Станчо, булка, не ти е недъгав – я, как е зачервил страните! Я, как се смее! Не е то болест, дарба ще да е! Такива момчета знаят езика на самовилите. Такива момчета, като порастнат, могат да станат вампирджии, да мамят караконджулите и таласъмите и да ги убиват. Да-а-а... Могат...

Богдана се поуспокои, страните ѝ започнаха да възвръщат руменината си. Това бяха първите добри думи, които тя чуваше от вчера по пладне. Тя бе виждала вампирджия само веднъж през живота си. Когато се беше замомвала, през нейното село беше минал един вампирджия с магарето си. Човекът беше тръгнал за някакво друго село, където го викали да гони лошотии. Образът на този вампирджия се бе запечатал в паметта на жената не за друго, а защото той изглеждаше много по-различен от съеляните ѝ. Беше висок, чернобрад мъж с някак тъжен поглед, с който сякаш виждаше през хората. Носеше бели дрехи, бе препа сал пицов и нарамил някаква чудновата гайда с две ручила. Никой в селото ѝ не бе виждал такива гайди – нито преди, нито след като онзи вампирджия премина оттам. И в Лесков дол бяха виждали вампирджии, но то пък е било още по-отдавна.

Богдана бе чувала, че да изгониш лошотия, караконджул, а особено пък – да убиеш вампир е мъчна и опасна работа. За такова нещо вампирджиите получавали много пари – цели села им плащали с жълтици, стига да ги отгърват от нечестива напаст.

– Злато имаш в къщата си, булка! – заключи Геновева – А ти се плашиш. А и съботниче е Станчо, нали?

Те побърбриха още малко за това-онова. Всъщност, старата не знаеше дали от всички такива момчета ставало вампирджии, но беше сигурна, че човек не може да стане вампирджия, ако като младенец първото му зъбче не покара най-напред от горе. На изпроводяк Богдана, вече окончателно успокоена, подаде на старата една игла. Геновева се усмихна. Тя нямаше синове, нито пък дъщери, но все пак се обърна и благослови бебето.

По пладне Богдана нарами дисагите с просеника и гърнето боб за мъжа си, взе Стачо и отиде на нивата.

– Вампирджия ли? – викна Дели Петко – Сакън! Не – няма да го дам за вампирджия!

Дели Петко беше чувал, че вампирджия къща не върти. Дай му на

него все да броди по пътищата, да не осъмва и да не замръква не едно и също място; не са му на него по сърце ралото и сърпа – дай му все оная дяволска гайда, дето и на таласъма душата разиграва. Много пара печели вампирджията, ама нищо не оставя след себе си. Вампирджия булка не взема и деца не гледа – все по самовилите му е ума, по юдите, дето бродят по нощите. Вампирджия, праведно погребан, няма ни един – я върколаци го бастисват вдън гори тилилейски, я хайдучи го убиват за злато.

Много вода изтече от ония дни. Станчо растеше като всички други дечурлига в селото, вече караше седмата си година. Богдана и Дели Петко вече имаха още две деца – петгошната Петра и тригодишния Стоимен. Дечурлигата обикновено играеха на двора, заедно със съседските. Станчо по нищо не се отличаваше от останалите – ни да кажеш, че е попалав, ни – по-кротък. Нищо особено не се бе случило през всички тия години. Лесковдолци отдавна бяха забравили за случката с първото му зъбче. На Дели Петко и жена му също оня спомен вече не им беше до главите – думите на баба Геновева се бяха сякаш загубили сред многото грижи на селянина. А пък и самата билкарка се беше споминала още преди да се роди Петра.

Та тогава Дели Петко, заедно с още няколко мъже от селото, бяха тръгнали с каруците на воденица. Петко взе със себе си и Станчо – дупе му път да видело. До тоя ден момчето никога не бе излизало от Лесков дол и му беше много интересно, когато волските коли излязоха по полския път. Все се извърещаше наляво-надясно; за пръв път виждаше такава шир; накъдето и да погледнеш – все поле; после – все гора; брей, как можеше да има толкова много дървета на едно място?

Добре, ама когато по пладне коларите спряха да обядват край някакви хрусталаци и няколкото малчугани, дето водеха със себе си, хукнаха да се гонят насам-натам, Станчо остана при мъжете. Детето дълго разглежда избуялата край пътя зеленина. Мълчешката изкара едно малко ножче с дръжка от рог, дето вуйчо му Иван беше донесъл по Великден от Габрово и отсече една клонка от някакъв храст. Никой не обърна внимание на това, дори самото момче не знаеше, че този храст хората обикновено наричат „свирчовина“. Сетне се настани в бащината каруца и издялка от клона една пищялка. Коларите вече бяха поели, когато Станчо приключи с това занимание, огледа доволно творението си, а после внезапно допря пищялката до устните си и... засвири! Ей-така –

изведнџж! Засвири някаква игрива, измислена песничка, която сякаш току-що се бе занизала в главицата му.

Баща му слисано се извърна и се вторачи в него, сякаш някой го бе халосал с копрала по гърба.

– Тъй, тъй!... – засмя се от съседната каруца Найден Янкин, незабелязал прехапаните устни на Дели Петко – Бре, Петко, ти голям майстор си имал у дома, бе! Къде си го учил на такава музика?

Бащата не отговори нищо на съседа си, само припряно задъфка мустаци. Защото само той знаеше, че никога и никой не бе учил сина му ни да дялка пищялки, ни да свири на тях. Та малкият едва това лято за пръв път бе видял музиканти една неделя на селския мегдан, когато свиреха на хорото. Вярно, че оттогава Станчо не бе изпускал хорото в неделите, но все пак – никога не се бе докосвал до какъвто и да било инструмент. Само беше гледал и слушал.

А такава свирня му удари! Не беше на никого по ума, как от някаква си нищо и никаква пищялка могат да се изкарват такива звуци.

Станчо свири по целия път до воденицата, свири и пред воденичаря и смаяните другоселци, надошли да мелят житото, свири и по пътя до Лесков дол, все игриви, омайни песни, дето никой не ги беше чувал от по-рано. Нито една свирня не обърка и нито една не повтори.

– Голям музикант ще го бъде това момче! – заприказваха лесковдолци.

От този ден сякаш свърши станчовото детство. Иначе – помагаше на баща си в кърската работа, на всеки лесковдолец добра дума казваше, сваляше капица на дяда си поп Захари, де където го срещне, но отведнџж престана да играе с другите деца от селото. Когато свари да се усамоти някъде, над селото се извиваше свирнята му.

Лесковдолци започнаха да се надпреварват да му носят какви ли не свирки и пищялки. От гурбети, от панаири, от сборове... Един му донесе дудук, друг – окарина, а Найден му донесе даже двоянка от някакво пътуване из Тракия. А Мехмед кехая бързо разпространи новината за малкия музикант от Стамбул до Влашко.

Станчо започна да свири по неделните хора на мегдана. На всички много им бе по сърце тая чудна свирня. Макар, че като го погледнеш – шушумига! Чернокос малчуган, тъничък като вейка... Не можеш по нищо да досетиш, че това дете умее и от нищо и никаква върбова пищялка да изкара такава музика, че и на калпака ти да му се прииска да поскача! Когато някой го питаше откъде му е тоя майсторлък, Станчо срамежливо му отвръщаше, че не знае – просто ей-така – някак отвътре, сама

идвала свирнята.

От страх да не се разхайти момчето му от много хвалби, Дели Петко го цани за козар на селото.

Само човек, дето никога в живота си не е виждал коза, не знае какъв труд е да пасеш такъв добитък! Козите не стоят на едно място – едната побегне насам, другата – натам, третата се покачи на някоя канара, че ходи я стигай, ако си нямаш работа, а четвърта захрупа шумки по пътя, докато гониш останалите. Докато успееш да подбереш една-две, другите се разбягали.

Но излезе, че Станчовата свирня действала даже и тях! Станчо разправяше, че когато ги извеждал, просто ги пускал да ходят където си щат, после сядал до някое дърво и надувал двойнката – и нито една коза не се отдалечавала.

Това вече дойде като твърде голяма небивалица за лесковдолци. Някои от тях си рекоха, че Станчо, от хвалби вече наистина не си мерел приказките.

Повярваха му доста по-късно. Когато Станчо изпълни дванайстата си година, един гайдар от съседните села му стори армаган гайда. Това беше голяма радост за момчето. От гайдата той можеше да изкарва още по-хубави свирни. Личен гайдар стана Станчо – и по сватбите взеха да го канят, и по сборовете – чак до Едирне. Прочу се Лесков дол с него. Голяма беше станчавата дарба.

По него време край селото се беше появила мечка – стръвница. Шест овце вече беше изяла на лесковдолци. Коварна беше тая твар – и от капани и примки бягаше, и авджиите като че ли надушваше и се скриваше, сякаш вдън земята. Някои селяни я бяха виждали – голяма, една такава, рунтава, с е-е-е-й такива зъби.

Тогава стана то – чудото: Станчо се върна с козите, надул гайдата си, а след стадото кротко си вървеше... мечката стръвницата! Беше се заслушала в станчовата гайда! Така докара Станчо мечката до напред мегдана. Там тя седна и започна да се чеше с лапа зад ухото, досущ като някое пале.

А невярващите лесковдолци гледаха всичко това от прозорците на къщите си и от дуварите – никой нямаше куража да припари навън.

Станчо обиколи няколко пъти мечката, без да спира свирнята. Сетне праметна гайдата през рамо, сякаш досами него не беше она звар, дето бе наплашил цял Лесков дол, и почна да се смее. Мечката все така си седеше кротко. После захвана да си ближе предните лапи, сякаш ей-сега беше похапвала мед.

Изведнъж иззад близката ограда нещо страшно изтрещя. Мечката отведнъж падна като посечена. Станчо сам не разбра, как внезапно се озова в силните ръце на Найден Янкин.

– Как си, Станчо? Направи ли ти нещо тая пущина?

Доде момчето да свари да отговаря „Не“, видя, че Найден бе предметнал през рамо черкезкото шишане, дето го бе донесъл от пазара в Стамбул.

Бре, като ревна това момче, като заплака: „Защо ми убихте мечката?“... И през сълзи заразправя, как още заранта, като извеждал стадото, от гората излязла стръвницата и се заслушала в гайдата му. Не посегнала към козите, седнала до него и цял ден го слушала. Даже ѝ бил дал половината от комата хляб и сиренето, дето ги носел в торбата си. А мечката кротувала. Нищо лошо не му била сторила.

Още същата вечер Станчо се изгуби. Взел си бил гайдата, една торба хляб и козе сирене и забягнал от Лесков дол. Така го били видели люде от други села по кърските друмища, та казаха на лесковдолци.

Никой не разбра защо забягна Станчо. Повече от десет лета никой от Лесков дол не го видя. По друмници пращаше хабери, че е жив и здрав, че ходи по селата, та свири на гайда. От едно време насетне обаче, взе да праща хабери, че се е цанил чирак в някакво село отатък Балкана. Никой, обаче, не разбра къде и какво чиракувал гайдар Станчо. Даже Мехмед кехая, дето не спираше да хайтосва по безкрайните пътища на Империята да разнася новини, ни бе виждал Станчо, ни беше чул много нещо за чиракуването му.

Голяма беше загубата за лесковдолци – такива свирци като него не са под път и над път! И все пак животът си течеше – само дето вече го нямаше Станчо, да извие гайдата в неделя, та да паднат като камък от сърце неволите на селяка.

Много неща станаха в Лесков дол. Богдана – станчовата майка, все гледаше по друма, дето се виеше към село, дали не иде отнейде момчето ѝ. От многото гледане ли, що ли, очите ѝ се замъглиха и тя почна лошо да вижда. Дели Петко умножи имането си, започна да гледа кокошки, нае ратай и почна да го провожда до пазара да продава яйца. Петра – станчовата сестра – пристана на един тюфекчия от Котел. Ех, как чакаха Станчо да си дойде тогава, да посвири на сестрино венчило! Но Станчо не дойде. Брат му – Стоимен, пък взе за невяста една мома от съседните села – Минка. Къща си съгради Стоимен – пак спретната като бащината.

Беше станал много набожен, цани се за ученик при попа Захария и сам искаше някой ден да се запопи. И наистина – когато поп Захари се спомина, Стоимен стана поп на Лесков дол. Голяма мъчнотия беше владиката да тури българин за поп, ама нали Лесков дол не беше голямо село, а гръцки попове слагаха само по големите. Такива ми ти работи.

Лесковдолци вече бяха свикнали без Станча. По-младите дори не го помнеха. Селото си беше все същото и без него.

Веднъж, на тринайсетото лято от забегването на Станчо, късно по нощите, на вратата на делипетковата къща се потропа. Дели Петко стана да отвори. На прага стоеше чернобрад странник, целият в бели дрехи облечен. Със затъкнат в пояса пишов и гайда през рамо.

Не с очите, със сърцето си го погледна Дели Петко.

Кога някого дълги години чака човек, очите често лъжат. Тогава образът на она, дето си го чакал, си стои все същия, като от едно време, после към него добавяш нови и нови черти, дето ти се иска да ги има. Уж помниш челяка, а и по друм да срещнеш, ще го познаеш ли с очи? Не с очите, със сърцето си го позна Дели Петко, че не лъже бащино сърце.

– Станчо...

Белодрешният пътник уморено кимна и от гърдите му като въздишка се изтръгна:

– Тате!

– Па, влизай, недей стой на прага! – засуети се Дели Петко – Богдано, мари – провикна се той към одаята – Станчо си дойде!

Станчо изу опинците си, и влезе. Остави гайдата зад вратата, пишова – на полицата и седна на миндера. След малко дотърча разплакана майка му и го прегърна. Доде си изприкажат всичкото, събрало им се през тия години, то втори петли пропяха. Сети се Богдана, да сложи софрата.

– Чиракувал си бил, Станчо – подхвана Дели Петко – тъй чухме за тебе. И гледам сега – майсторски калпак носиш! Е, какъв занаят изучи?

И в същия миг погледът му падна на станчовата гайда. Чудата беше гайдата, дето синът му бе оставил зад вратата – с две ручила...

Ах, как отведнъж разбра Дели Петко що за гайда бе тая!... И що за занаят имат ония, дето на такива гайди свирят... Нищо не можа да рече Дели Петко на сина си, наля му вино от каната, дето я донесе Богдана, сетне наля на себе си и на един дъх пресуши чашата.

– Да-а-а... – издума той като на себе си.

Станчо улови накъде гледа баща му и поклати глава мълчешката.

– И сега какво? – рекна Дели Петко – Вампири и караконджули ловиш а?

– Ловя ги, тате.

– И как ги ловиш?

Станчо помълча малко, после отпи от виното, сякаш се чудеше отде да започне. Но по очите му си личеше, че тоя разговор не му е много по сърце.

– Всичките вампири, тате – мудно поде той – и караконджулите, и таласъмните, и самовилите, много обичат веселбите. А най им е по душа гайда да им свири. И като писна с нея, всичките се събират, та почват да играят...

Тук Станчо млъкна. Наля си още вино.

– А, после? – запита любопитно баща му.

Станчо въздъхна, така, сякаш дъхът му дойде изпод камара нахвърляни камъни:

– После, като надойдат вампирите, ги улавям в ей тая торба?

И извади от дисагите си една голяма кожена торба, обшита с червен конец и обнизана с мъниста.

– И какво ги правиш, тия ми ти вампири?

Синът му не отвърна нищо. Не, никак не му беше по сърце на Станчо тоя въпрос. Той само въздъхна и тежко отпи една дълга глътка вино.

На другата сутрин, още преди да огрее слънцето, цял Лесков дол научи, че делипетковият син се е върнал. И вече не бил гайдар Станчо, ами бил вампирджия Станчо.

Изреди се цяло село да го гледа. Много се беше променил Станчо от оня ден, в който забягна. Висок беше станал, снажен, голям калпак носеше – като на майстор. Най-личен ергенин! Само лицето му като на сянка бе станало. Очите му, като че ли през хората гледаха и все към гората сякаш шареха. И не се усмихваше вече Станчо.

Но когато дойде неделята, всички лесковдолци вече съвсем ясно видяха оня – другия Станчо. Той отказа да свири на мегдана. И това беше чудо, по-голямо от другите, как може гайдар да не свири?! И то не какъв да е гайдар, ами тъкмо Станчо – оня дето някога беше пръв музикант на веселбите! Дето всички другоселци знаеха за Лесков дол тъкмо заради неговата свирня!

Но после помислиха, че туй трябва да свойствено за вампирджиите и не му се разсърдиха. Още повече – сега Лесков дол беше станало село с вампирджия! Колко бяха селата, дето имаха майстори на тоя занаят? Мехмед кехая, който тогава се случи да мине през селото разправи, че чак в селата отатък Едирне имало други вампирджии. А после пак хукна из Империята да носи хабери за Лесков дол и Станчо – вампирджията.

В кръчмата на Митю мъжете наобиколиха Станчо, захванаха да го черпят и да подпитват туй-онуй: много ли са лошотиите, как се ловят, опасни ли са, какво могат да сторят на човека... Вампирджията обаче, неусетно отклоняваше тия питання и все отваряше дума за нещо друго.

Много дни така минаха, ама веднъж, когато селяните бяха започнали твърде много да кълнат таласъмите и караконджулите, Станчо се обади:

– Хе, че какво пък знаете вие за тия твари?

Цялата кръчма притихна, да чуе какво ще каже вампирджията.

– Питайте ме веднъж – захвана той – дали били много таласъмите! Нищо ви не рекох, ама ей-сега ще ви река: да – много са! И са навсякъде! Де що има люде да поминуват – и таласъмите са там!

Всичките мъже се изблещиха насреща му. Какви ги дрънкаше наш Станчо?

– А в Лесков дол има ли ги? – попита един.

– Има ги, разбира се! Навсякъде по къщята!

– И при мене ли? – попита оня. Викаха го Тодор и живееше в горната махала.

– И при тебе!

– Лъжеш бре, Станчо – засмя се Тодор – като брадат циганин лъжеш! От дете живея в бащината си къща и никакъв таласъм не се мяркал там!

– Че, какъв ще да е тоя таласъм – поклати глава Станчо – дето да се оставя да го виждаш как шари насам-натам! Знаеш ли, Митю, обърна се той към кръчмаря – в избата ти има една голяма бъчва, дето до триста оки събира, нали?

Митю кимна: „А-ха...“

– Е, под нея се е настанил твоя таласъм! И му е хубаво там, та ти пие от виното!

– У-ха! – викна Митю – И как да багисам тая гад?

Станчо криво се усмихна:

– Ти луд ли си, бе? Как ще си затриваш таласъма?

– Нали сам каза бе, Станчо – пиел ми от виното... – смути се Митю.

– Че колко вино може да ти изпие един таласъм, бе, Митьо? Ами, че той е ей-голкова! – и той отмери с ръка по-малко от педя – Какво лошо ти е сторил таласъма, че да го бастисваш? От него само добрина имаш – той ти благославя виното, благо да става и пиво! Така има и за него, и за тебе. Кътай си го таласъма, че голям берекет ти е той!

Лесковдолци никога не бяха чували такива вещи приказки за таласъми.

– И до морето съм ходил – продължи Станчо – там научих, че таласъмите и по корабите ходели. Е, не по всичките, както и не по всички къщя има таласъми. Тамошните вампирджии разправят, че на който кораб има таласъм, тоя кораб никога не потъва.

– А бели не правят ли? – подметна някой от мъжете.

– Правят, ама само когато човек ги разсърди – отбеляза Станчо и додаде – ето: вие не сте им напакостили – и те на вас не са! И в найденовата къща живее таласъм... Тоя таласъм обича да му е чисто и спретнато, затуй помага на стрина Пенка, че е добра къщовница. Чудите ли се, защо кога тя мете, ни пушилка се вдига, ни прахоляк, а така светват и двора, и къщата? Ей, туй е работа на таласъма! И да знаете – на когото от вас някоя работа идва отръки, или пък му се умножава имането, туй е от таласъмско дело. Докато човек не им стори криво – от тях само ще добрува!

– Таласъмите – продължи малко по-сетне – когато се ядосат, големи поразии могат да сторят. Почват да хлопат по вратите, по кепенците, да трошат стомни и гърнета, да разливат млякото и да подплашват добитъка. Понякога влизат и в людете, та на тях им става чоглаво. Тогава оня, дето е подразнил таласъма, трябва да премине през река и да се върне от друго място. Човекът може през вода да газе, таласъмът – не. Той си остава на другия бряг. Ще постои, ще му мине и ще отиде в друга къща и пак берекет ще носи на новия си стопан. От мене да го знаете – таласъм се не убива! Голямо зло сторва човек на себе си, ако убие таласъм!

– Стига, бре! – размя се друг от подпийналата компания – Не го ли виждате, че ни подиграва – ни таласъми има в Лесков дол, ни караконджули!

Сякаш облак легна на лицето на Станчо. Той рязко стана и излезе. Отвърте другите го видяха, как с бързи крачки се упътва към бащината си къща.

Върна се след малко, нарамил вампирджийската си гайда.

– Я сега, Митьо – рекна – я, да поръсиш с брашно край камината!

Митю влезе в килера и донесе от там една кърпа брашно. После послушно поръси малко от него край камината.

Гайдата писна с някакъв чуден, неземеен гласец. Изви се, сякаш отвътре самовилска песен, хем весела и скоклива, хем някак много тъжна и тежка. Хем като хоро, хем като ръченица, хем като моминска припявка, хем като омая на магьосница...

– Ха, сега! – провикна се Найден.

И пръв се разрипа да играе. След него скочи и Дончо от долната махала, Тодор извади от пояса бялата си кърпа и я размахаше:

– И-ха!... И-ха-ха!

Край прозореца се начурдиха личицата на няколко дечурлига. После едно-две хукнаха из селото:

– Тичайте! Вампирджията свири в кръчмата на Митю!

Тия думи се разпространиха мълниеносно. Лесковдолци, едва чули, като един се завтекоха към кръчмата, да чуят станчовата свирня и да рипнат и те в туй, невидяно досега, лудо хоро.

Станчо свири почти два часа. Отпуснаха се душите на лесковдолци. Наскачаха се всичките – и младите, и старите – като да от години не бяха играли.

Добре ама, когато Станчо спря свирнята и нарами гайдата, само посочи с ръка разпиляното по пода брашно и си тръгна, без да каже нищо.

И чак тогава другите си спомниха, какво беше заръчал той на Митю, преди да засвири. Всички се скупчиха около камината и се вторачиха в поръсеното там брашно.

А там... Там личаха мънички-мънички боси стъпчици – също като човешки, само дето човекът трябва да е бил не по-голям от ябълка. Станчо беше събрал със свирнята си таласъмните от цял Лесков дол...

И разбраха лесковдолци – не биваше да се шегуват с тия работи!

Все по-често в Лесков дол започнаха да прииждат другоселци да викат Станча тук и там, да гони някоя лошотия.

Все по-често започна Станчо да ходи по други села и колкото по-ходеше, толкова повече се прочуваше. Голям майстор-вампирджия беше! Но от всяко ходене се връщаше все по-мрачен и все по-умислен. Вярно – всеки път кесията му беше пълна със златни и сребърни пари, ама сякаш не им се радваше. С такива пари Станчо плати да построят нова черква в Лесков дол – досегашната беше много ниска и порутена, та някои селяни ги беше страх да влизат вътре, ако и да Господ ги

пазеше. Голяма черква построи Станчо – с пет кубета, всичките посребрени и с висока камбанария със сребърен кръст отгоре – за тоя кръст цяло котле меджидии беше дал. Пари раздаваше и на сиромаси и просяци – на него, казваше, нищо му не трябвало. И пак хукваше по друмищата.

– Не те ли е страх – запита го веднъж брат му – поп Стоимен.

– От какво? – не разбра Станчо.

– От самовилите, караконджулите и другите лошотии на рогатия?

– Не – отсече Станчо – те не закачат свирача!

– И от нищо страх ли нямаш? – удиви се поп Стоимен.

Станчо мрачно се усмихна:

– Имам, брате – бива ли челяк от нищо страх да няма? – и добави с досада – Страх ме е от кърджалии по друмищата, брате. От челяците... От хорската лошотия ме е страх... Че за нея няма ни свирач, ни поп, ни светец! Никаква гайда не я оправя нея...

И разправи на брата си как докато пътувал, често виждал тела на заклани от разбойници друмници. Тия друмници сетне ставали на вампири, защото такива ставали ония, дето оставали непогребани и гарваните им кълвяли месата, такива ставали убитите от куршум и умрелите неопростени.

През малкото вечери, в които Станчо замръкваше в Лесков дол, разказваше на мъжете от селото за невидимите твари.

– Лани – разправи веднъжка – промуших един тенец. Беше се утенила на един овчар булката, дето се била поминала.

Изчака за се съберат хората около него и продължи:

– Тенецът е много чудновата твар. Значи, когато някой умре и не премине на оня свят, може и на тенец да стане. Та, тоя тенец почва да върши всичката работа, дето някой негов близък е почнал през деня и я оставил несвършена...

– Ей! – обади се Стефан – възрастен селянин, дето къщата му беше тъкмо до тая на попа Стоимена – де да имаше един тенец, че да ми помага и на мене, а?

– Не се глуми, бай Стефане – сериозно рече Станчо – тенецът не си знае силата. Той не се усеща, че вече не е човек, и както иска да помогне на обичните си – така, без да ще, почва да чупи – инструменти, грънци... а ако се е захванал нещо да ремонтира, я каруца, я покрив, може да

съвсем да ги потроши и голяма поразия да направи. Тогава тенецът се ядосва, почва още повече да работи и като види, че все не му спори, начева да си изкарва яда върху оня, дето е му оставил несвършената работа. Почва да го препъва, да го души, да му прави горещо лете и вятър зиме... Някои гонят тенеца, като разливат вряла вода из къщата си. Той бяга, ама после идва пак. Трябва да изровиш гроба на оня, дето се е утенчил, да му промушиш тялото с ръжен и да го оставиш там...

После затвори очи, пое дълбоко въздух и като на себе си додаде мудро:

– Като да челяк да убиеш...

И на един дъх пресуши чашата. Никой не чу последните му думи.

Друг път разправи за самовилите. Имало ги във всяка кория. Неведнъж бил свирил по самовилски сватби. Бил виждал и на Велека самовили да се къпят. Косите им били руси като узрели класове пшеница, а снагите им – тънки и бели, бели като първи сняг. Хубави били самовилите, ама горко на оня, когото залюбят! Никой не можел да устои на самовилска сева! И тогаз полъже ли се да тръгне след самовила, та да ѝ става мъж, преставал човек да бъде и на дух се обръщал. А побегнел ли – тогава цял живот тая, същата самовила му била все пред очите и накъдето и да погледнал – все нея виждал, повяхвал, от сева се поболявал и от сева си умирал. Само вампирджийска гайда можела да му снеме болестта. Самовилата можел челяк да я вземе и за жена, ама трябвало да я издебне, кога се къпе и да вземе ризата. Така самовилата ставала на мома и тръгвала с челяка. Върнел ли ѝ обаче, ризата, тя пак си ставала на самовила и отлитала вдън горите.

И за караконджулите разказа след време. Били черни и срашни и можели да се превръщат на животно и даже на човек. Ама не били ча-а-а-к толкова опасни, колкото разправяла мълвата. Караконджулът бил като луд ергенин – все с хората се закачал и му било много весело, кога се плашат от него. Понякога по Мръсници се преструва на бяло пале и тича пред закъснелия друмник, без да се чува шум от стъпките му, обръща се често-често караконджулът, та гледа пътника, докато онзи загуби от страх ума. Тогава се хвърля върху примрелия друмник, връща си истинския образ и почва да го язди, чак докато пропеят първи петли. Ако някоя мома кладе седянка по Мръсници, често могат да ѝ дойдат ергени, дето да са им жълти очите, черни ноктите или железни – зъбите. Туй са караконджули, тръгнали да се глумят с уплаха челяшки. Затова, ако

някой срещне караконджул, да не се издава, че го е познал; да не се издава, че се уплашил! Тъй караконджулът сам ще си иде. Когато обаче, караконджулите чуят вампирджийската гайда, мигом забравят за всичките си золуми и почват да се веселят с хората. Какво да ги правиш – караконджули? Никой не може разбра на караконджула акъла!

Но най-страшни били върколаците. Те никак не обичали веселбите и гонели оня, дето се весели. Кръволоци са върколаците. Ни на човека, ни на духа прощават, ако гуляе някой край тях. Те живеели сами – в пусти воденици и изоставени хижи. Имали само едно око – като яйце голямо, дето им било на челото. Кога самовилите вдигат сватба, викат човек – вампирджия, той да им свири на свири на гайда. Защото вампирджията винаги носи препасан пищов с джепане от сребро – с куршуменото не можеш уплаши върколака. А дух пък не може пък да носи пищов – затова, когато върколакът види вампирджия по самовилските веселби, сам бяга.

– Като знаеш все такива тайни работи – беше го попитал веднъж сиромях Дечо, дето живееше в дървена колиба край село – знаеш ли къде има зарито имане?

Мъжете в кръчмата се размяха: на бика окоето – все в просото. Тъй, де – не може Дечо да не иска да смени кърпените си гащи с чорбаджийски потури. И все пак – всички се заслушаха какво ще му отвърне Станчо.

– Не – каза той – имане не мога да търся. Друг майсторлък трябва за тая работа. Вражалец трябва тука, аз съм вампирджия. Нещо като разсилен... като Мехмед кехая – нося хабери от единия свят до другия.

– А тия твари, дето им знаеш езика – те не могат ли да ти кажат?

Станчо се замисли:

– Е... знам ли?... – промърмори – не веднъж или дважд някоя горска юда ми е тупвала с крак по земята и ми вика „Тука, чичо! Тука е имането!“; а там, дето е ударил кракът ѝ, лумва пламък...

Този път мъжете наистина наостриха уши.

– И ти копаяш ли? – попита един.

– Не.

– Как??? – ужаси се Дечо – казват ти: „Тука е!“; а ти не търсиш!!!

Вампирджията поклати замислено глава и покани Митю да налее винце на Дечо за станчова сметка.

– Че как да хващам вяра на дух, бе човек! Знае ли той що е имане? Що е за него златото, че да ми го сочи? Не него ни злато му трябва, ни сребро, ни дрехи даже му трябва на гърба. Знаеш ли, има едни блатни

юди, дето обичат да се крият в тинята. Тинята за тях е същинското имане. Ще им вярваш ли, ако ти кажат – „Ей там е имането!“, а?

– Станчо – попита го тогаз един от селяните – а що е бродник?

– Ей – такова, като мене – мрачно се пошегува вампирджията – дето само броди.

После продължи:

– Бродникът е дух-скиталец, дето приживе е бил човек. Докато е бил още жив значи, нещо е загубил. Нещо... дето много да обича. И като умре, хуква да скита душата му по друмищата, по запустели къщи и воденици – да го търси. Ама не го намира...

От едно пътуване Станчо се върна, притъмнял като облак. Не говореше, в кръчмата не отиде. Тогаз брат му, поп Стоимен, го покани у тях – нещо лошо му се стори, че е станало със Станчо.

Вампирджията мълчаливо седна на поповата софра. Яде и пи без охота.

– Вампир убих, брате! – тежко рече накрая.

По-рано беше разправял за вампирите. Те били като топка от мрак с две очи. Пиели челяшка кръв. Не само от куршум убитите ставали на вампири – вампирясвали и погребаните неумити, самоубийците също, също и ония, дето не са ги вардели нощем и ги прескочило някакво животно. Голямо страдание било за душата да се увампирчи. Ама когато минело време, вампирът се уковал и ставал на човек. Но нямал истински кокали, а хрущяли – затова като ходел, се друскал и люлеел. Такъв уковен вампир всякога бил чип. Той можел и булка да си вземе, и челяд да си навъди, а децата му ставали вампирджии.

– Е – каза брат му – добро си сторил, шо?

– Добро ли?... – преглътна Станчо – Ех, попе, попе... Знаеш ли как плаче вампирът, кога го давиш? Като младенец плаче... Като малко дете се моли: „Бате, недеи, бате... – вика – Аз няма...“ А го удавих...

Поп Стоимен го изгледа въпросително:

– Срам ме е – рече Станчо – че някога забягнах заради една мечка, дето бай Найден я гръмна, без да му е сторила зло... А людете сега ми плащат да убивам твари, дето пък на мене зло не са сторили.

– Ха – засмя се брат му – че нали сам си избра занаята? И нали тъкмо на тебе ти е дадено да ги убиваш?

Станчо бавно стана и отиде до прозореца. Дълго мисли какво да отвърне на поп Стоимена.

– На мене – рече накрая – ми е дадено да им знам езика. Дадено ми е да мога да ми омайвам... Но да убиеш, брате, да затриеш някого, бил той и вампир... това не е дадено никому!

Поп Стоимен пребледня:

– Не думай тъй, Станчо – уплашено изфъфли той – ерес е туй, богомилска!...

– Ти го наричай както си щеш – рекна Станчо – ама аз зная, че някъде из твоите писания пише с е-ей такива букви: „Не убивай!“.

– Ама туй е само за челяците!...

– Тъй ли? – озъби му се Станчо – Ами хайде тогава – нека е само за тях! За колцина люде, брате, знаеш да са затрити от вампир или върколак? Да си чул вампир някого да е окрал? Лоша дума на някого да е казал? А колко има затрити от люде, от люде окрадени! И каква, брате попе, излиза тя? Значи вампирът и без царство, без кадия, без султан и без писания, е от челяка по-праведен... А занаятът ми не е да ги убивам! И не за туй съм чиракувал! Тъй само разправят людето! Тъй им се иска... Щото като се отърват от някоя беля, си мислят, че е умряла... Че някой я е убил! А тя просто престава да бъде беля.

На брата му чак му падна калимавката. Брадата му заигра нагоре-надолу.

– Значи... – заекна Стоимен – жал ти е за нечистите сили?

– Жал ми е, я!... Ама тия искаха, да видят как им давя вампира!

– Лошотиите обичаш?

– Лошотиите? – от очите на Станчо чак избиха сълзи – Лошотиите, казваш? Кой е лошият бе, попе – лош е бай Найден, че уби мечката, дето се беше кротнала; Петра е лоша, че пристана на тюфекчия – дето само пушки и пищови знае да наглася, та да се гърмят повече хората; тате и мама са лоши, че са му я дали; ти си лош, че учиш людето на работи, дето сам не ги разбираш; и аз – тежко въздъхна накрая – и аз съм лош... Ама много лош, че за пари скланям да трепя ония, дето никакво зло не са ми сторили... Не за туй съм учил, брате. Учил съм да им свиря, да ги укротявам, когато човек ги ядоса... Да знаят те, че от хората не само лошо могат да чакат...

Поп Стоимен си беше запушил ушите. Не искаше да знае какви още безумия щеше му надрънка брат му.

Станчо бавно се отпрати да си ходи.

– А ти какво си помисли, брате? – обърна се от прага той към попа – Туй е то – вампирджия...

Стоимен скочи разтреперан, а-ха да му викне едно „Анатема“, ама

се сети, че за брата, бил той и поп, голям грях е брата си да проклина.

Станчо излезе без да се обръща и пое към бащината си къща.

От този ден Станчо все по-рядко захвана да се връща в Лесков дол. Идваше си за ден до два, после пак хукваше нанякъде в белодрешната си премяна с гайдата през рамо. Все повече пари носеше, когато се върнеше, но всичките гледаше, сякаш да ги изпие, раздаде и прахоса наведнъж, като че ли го пареха през кесията. И все го нямаше и никой не го знаеше де е.

През такова време дойде оная – голямата лошотия – в Лесков дол. Кърджалии научиха, че в това село имало вампирджия който носел много жълтици. Чули бяха да разправят хора-другоселци, че тежко имане бил натрупал и в голям сандък си криел златото. И една ранна утрин, преди изгрев нападнаха Лесков дол кърджалиите.

Най-напред захванаха да влизат по къщата, да изкарват стопаните на мегдана, със сезал да ги връзват и да ги бият, докато им кажели къде е златото. И когато не намериха злато, първо заклаха попа Стоимен – станчовия брат, че не им казал къде е имането. И баща му съсякоха – както си беше вързан. Само майка му Богдана не видя всичкото това злато, че се беше споминала два месеца по-рано.

А сетне почнаха кърджалиите да убиват людетe. На Найден му взеха главата и я побиха на кол на сред село, дето бил гръмнал с шишането си по тях. Стрина Пенка промушиха с ятаган. Дечо – сиромаша, дето и той някога за жълтици питаше, с куршум го гръмнаха, когато се опита да бяга.

Побесняха кърджалиите за това имане, дето никой не го знаеше де е и дали го има. Удавиха кръчмаря Митю в голямата бъчва, дето до триста оки побираше. И кога изклаха мъжете, на жените налетяха. На трудните им разпаряха коремите и побиваха на копие неродените младенци. Сетне запряха всичката челяд от селото в кръчмата и я запалиха. И когато се накръвиха, захванаха да насилват момите и булките, а после и тях затриваха...

Когато в селото не остана жив човек, изкрътиха очите на изписаните светии в новата църква, с посребрените кубета, дето Станчо я беше строил – били чували че майсторите враждали там жълтици. Но след като и там не намериха злато, покачи се един от кръвниците на камбанарията, та свали оттам сребърния кръст, дето от на Станча меджидиите

беше направен. Преди да си тръгнат, запалиха кърджалиите селото, че не намериха сандъка станчово имане...

Два дни горя Лесков дол. Черните му пушечи опряха чак до небесата, да потропат на портите на дядо Господ, да му изплачат каква страшна злина хора са сторили на мирно село. За злато. Онова злато, дето никога не го бе имало.

И когато Станчо се върна, само кюмур и човешка леш завари в Лесков дол, защото и псетата и котките вече бяха подивели и хванали гората.

Тръгна Станчо из селото, а навсякъде – все пустотия. И когато видя изгорялата кръчма на Митю, сянка му падна на душата. Погали той по главиците станалите на въглен дечица. Затъмниха се очите му. Горчиво заплака Станчо.

Отиде после на мегдана, приседна и запрегръща онова, дето гарваните бяха оставили от Дели Петка и попа Стоимена.

Писна тогава вампирджийската гайда. Изви се оная ми ти, тънка самовилска песен, както никога досега и полетя да плаче над друмища и гори. Ама никой човек я не чу. Само живото може на песен да се диви и на песен да рипа. Да вдигне мъртъвците не е по майсторлъка на никой свирач... И сякаш затропаха, заиграха и заскачаха на тоя кървав мегдан безчет мънички таласъмски крачета, зер в Лесков дол само таласъмите бяха останали, ама и те щяха скоро да си идат, че нямаше вече кой да им къшува.

И тръгна с тая гайда Станчо далече от това опустяло село. Колчем да се беше обърнал, да види как се отваря оная ми ти земя накървена, как на въртоп става и поглъща цял Лесков дол... И църквата с посребрените кубета, и бащината му къща, дето с такъв мерак беше градена, и найденовата, с пометените двори и многото писани грънци на плета, и митювата кръчма с изгорялата челяд вътре, и Дели Петко, и на Найдена юнашката глава, дето пушка бе вдигнал срещу турци, и сиромах Дечо, дето искал злато да търси, злато не намери, а за злато го затриха, и него самия – вампирджията, че не Станчо тръгна по оня друм, а сянка белодрешна, безплътна и бездомна, че нямаше вече де да иде...

И само накапалата есенна шума остана да върти оная въртоп, дето цяло село изяде.

Вятърът поде призрачната песен и я понесе по горите, долините и

чукарите на Сакар планина. Скоро отгук щеше да мине Мехмед кехая, да се диви и да мига учудено: „Имаше ли село тука, нямаше ли?...“

* * *

И до днес на закъснелия по тия места пътник може да му се случи да чуе в гората как изведнъж писва, незнайно откъде, гайда-омайница, извисява се чак до небесата, и секва пак тъй внезапно, като с ятаган посечена. Старците казват, че туй е станчовата гайда. Дето я чуел човек, там трябвало да спре и да се помоли.

И друга чудесия може на човека да се случи по тия места. Разпрявят, че нощем на пътя като отникъде може да го пресрещне белодрешен странник, положил гайда на рамо, и да го пита: „Накъде е, брате, Лесков дол?“

Не бивало да се плаши човекът от такава среща. Добра среща била. Казват, че тогава пътникът скоро щял види близките си.

Та тоя белодрешен странник, бил сам бродник Станчо, тръгнал по друмища, гори и храсталаци, да търси онова, дето някога бил загубил.

Но и друго викат старците: бродникът затуй е бродник – че все броди, та го дири там, дето не е; в другия свят е останало то – онова най-безценното, най-тежко имане, което ако веднъж хората изгубят, сетне нивга не могат намери.

КРАЙ

© 2002 Ивайло Иванов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1874>]